

FILANTROPICATIE EN PRIVATISERING: NAAR EEN FONDS VOOR DE CIVIL SOCIETY

SADIK HARCHAOUI & SAMIRA ZAFAR
SOCIETY IMPACT

LUCAS MEIJS & SANDER FLEUREN
ROTTERDAM SCHOOL OF MANAGEMENT

Colofon

Sadik Harchaoui & Samira Zafar
Society Impact

Sander Fleuren & Lucas Meijs
Rotterdam School of Management

Society Impact 2015
De Ruijterstraat 36
2518 AS Den Haag
070 2400820
www.societyimpact.nl
info@societyimpact.nl

INHOUD

Inleiding	2
Deel I: Schets van twee belangrijke actuele ontwikkelingen in Nederland	5
Ontwikkeling 1: Privatisering	5
Ontwikkeling 2: SRI	9
Deel II: Privatisering en SRI gekoppeld aan PtP	15
Definitie PtP	15
Typologie	17
Voordelen	20
Omstandigheden	21
Het samenvoegen van SRI en privatisering door middel van PtP-oplossingen	27
Conclusie: Werken naar een PtP-oplossing in Nederland	28
Referenties	30

INLEIDING

De ontwikkeling van impact investeringen krijgt steeds meer aandacht in de Nederlandse samenleving. In de Verenigde Staten is deze ontwikkeling van Sustainable and Responsible Investment (SRI) al langer gaande, onder andere in de vorm van een nieuw concept: Philanthropication thru Privatization (PtP) of wel Filantropicatie door Privatisering¹.

Het idee is dat er bij een privatisering, een 'publieke' licentieverstrekking of een andere vorm van verkoop van overheidsbezit, andere mogelijkheden zijn dan het verkregen bedrag volledig storten in de overheidskas. Een alternatief zou namelijk een (gedeeltelijke) storting in een nieuw op te richten vermogensfonds kunnen zijn welke uitsluitend als doel heeft het langdurig versterken van de civil society. Dit vermogensfonds kan vervolgens geormerkte investeringen doen gericht op maatschappelijke doeleinden naar voorbeeld van ruim 500 andere onafhankelijke fondsen die dit proces van PtP in Amerika en andere Europese landen hebben doorgemaakt²

Als onafhankelijk platform heeft Society Impact een duidelijke focus, namelijk het ontwikkelen van innovatieve financieringsarrangementen ten behoeve van het adresseren en oplossen van urgente maatschappelijke kwesties. Dit doen we sinds 2013 middels nauwe samenwerkingen tussen ondernemers, (private) financiers, filantropie en overheid. Hierbij staat het algemeen belang voorop, en kijken we met een kritisch oog naar de ontwikkelingen van de markt voor impact investeringen. Om te leren, en ook om kennis te delen. Met deze publicatie willen we nadrukkelijk onderzoeken wat de bredere samenleving heeft aan privatiseringsprocessen. We plaatsen daarom vraagtekens bij de traditionele uitvoering van privatisering. En we pleiten voor een alternatief. In dit alternatief komen bepaalde privatiseringstransacties ook ten goede aan maatschappelijke spelers en doelstellingen, zonder latere overheidsbemoedienis.

We stellen dat deze stakeholders deze financiering (die onafhankelijk is

¹ Salamon, L. et al (2013) Philanthropication thru privatization. Building assets for social progress. John Hopkins University

² <http://www.economist.com/news/international/21586602-endowing-charities-can-make-privatisation-more-palatable-spoonful-sugar>

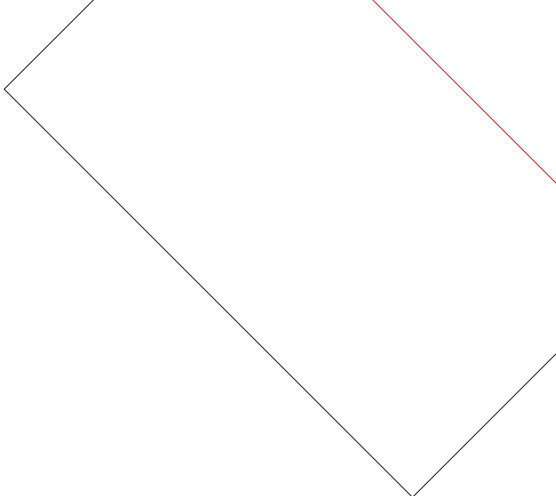

van de politieke waan van de dag) heel hard nodig hebben nu de Nederlandse verzorgingsstaat zich terugtrekt. Naast organisatorische herinrichting vraagt deze terugtrekkende beweging ook om financiële instrumenten die passen bij de nieuwe verantwoordelijkheden van maatschappelijke organisaties, en die invulling geven aan nieuwe vormen van solidariteit.

Eerst worden twee belangrijke trends geschetst: **privatisering en de vraag naar impactfinanciering**. Daarbij wordt duidelijk dat de huidige discussies omtrent privatiseringsprocessen in Nederland focussen op het 'waarom' en het 'wanneer' van privatisering. Als er al gesproken wordt over 'wie' zou moeten profiteren van deze privatisering is dat een traditioneel, bijna verouderd standpunt. In de volgende hoofdstukken wordt het PtP-concept nader uitgelegd.

Daarbij wordt een overzicht gegeven van de diverse vormen, de voordelen die het kan hebben boven traditionele privatiseringsprocessen en de randvoorwaarden die vereist zijn voor de implementatie van dit soort processen.

Deze worden geanalyseerd in relatie tot de Nederlandse context. Tevens worden er enkele bekende (vooral) Europese PtP-voorbeelden beschreven om het nut van het concept te benadrukken. Ter illustratie wordt verwezen naar Nederlandse privatiseringsprocessen die wellicht volledig anders zouden zijn verlopen als het PtP-concept destijds was toegepast. Op deze manier wordt de vraag 'wie (zou ervan moeten profiteren)' van de Nederlandse privatisering benadrukt als een fundamentele vraag die in het huidige debat te weinig aan bod komt.

We stellen aansluitend een PtP-oplossing voor om de trends in de privatisering en op het gebied van SRI in Nederland op elkaar aan te laten sluiten. Concreet zou dit kunnen door een onafhankelijk Social Impact Fund (SIF) te ontwikkelen, waarbij geprivatiseerde activa geïnvesteerd worden teneinde de civil society te steunen. Het Social Impact Fund (SIF) zal volgens ons de meest geschikte vorm van 'filantropie' zijn bij de komende (her)privatisering van Nederlandse banken.

Dit standpunt wordt vanuit het oogpunt van meerdere stakeholders belicht om duidelijk te maken welke meerwaarde het voor de brede maatschappij kan hebben als ze bij komende privatiseringstransacties proactief de PtP-oplossingen overwegen.

DEEL I - SCHETS VAN TWEE BELANGRIJKE ONTWIKKELINGEN IN NEDERLAND

ONTWIKKELING 1: PRIVATISERING

Wereldwijde en Europese trends

2009, 2010 en 2012 zijn de drie jaren waarin de meeste privatiseringstransacties ooit ter wereld werden goedgekeurd (Megginson, 2012). Privatiseringsprocessen, in de omschrijving als een transactie die het staatseigendom in een project of activum vermindert, zijn tegenwoordig net zo gewoon als in de jaren negentig van vorige eeuw, de hoogtijdagen van de privatisering. Deze vergelijking houdt stand, ondanks het forse aantal mislukte of geannuleerde privatiseringsverkoop in deze periode – tot zelfs nagenoeg een kwart van alle pogingen in 2011, waaronder Korea Aerospace Industries (Korea), Depa (Rusland) en LOT Airlines (Polen) (ibid). Sterkernog, uit onderzoek blijkt dat overheden in de afgelopen 14 jaar voor € 1,4 biljoen aan staatsbezit hebben geprivatiseerd en dat ander partijen voor € 1,4 biljoen aan privaat bedrijfsvermogen hebben aangeschaft.

Deze parallelle beweging leidde wereldwijd tot een evenwicht tussen nationalisering en privatisering (ibid). Naar aanleiding van deze beweging voorspelden Fondazioni Eni Enrio Mattei (FEEM) en KPMG Advisory in The Privatization Barometer (de privatiseringsbarometer), een jaarlijks internationaal privatiseringsrapport, dat “er zich wereldwijd een nieuwe privatiseringsgolf ontwikkelt die zo maar eens meerdere jaren kan aanhouden (ibid.:15)”

Europa staat centraal in deze privatiseringsgolf. Met betrekking tot de Europese Unie (EU) geeft The Privatization Barometer Report 2012 aan dat verschillende Europese overheden van plan zijn hun nationale desinvesteringprogramma's te vernieuwen of te versnellen als de politieke en economische omstandigheden zich stabiliseren. Dergelijke programma's zijn ontwikkeld naar aanleiding van de grootschalige overheidsinterventies die gericht waren op economische stabilisatie tijdens de wereldwijde financiële crisis in 2008.

Bij veel van deze pogingen probeerden

probeerden overheden grote spelers in de financiële sector te redden met belastinggeld (Guedhami, 2012:30). Nu de politieke druk zich concentreert op de noodzaak om banken te ontdoen van staatscontrole, mag dus een hausse aan geplande verkoop-aankondigingen annex (re-)privatiseringen worden verwacht. Het is ook niet verwonderlijk dat het afstoten van financiële instellingen verantwoordelijk was voor het grootste deel van de jaarlijkse privatiseringen in de EU sinds 2011: goed voor 40,2 % (USD 15,11 miljard/ € 11,45 miljard) van de totale Europese privatiseringsbedragen in 2012 (ibid).

Focus: Nederland

De situatie in Nederland ten aanzien van privatisering is niet uniek. Ook hier hebben we te maken met banken die opnieuw geprivatiseerd worden; banken kopen hun eigen aandelen terug van de overheid en betalen de leningen terug die afgesloten zijn om hen overeind te houden. Feitelijk staat Nederland op de derde plaats in de lijst met vijftien meest actieve overheidsacquisiteurs ter wereld tussen 2008 en 2013. Hierbij gaat het zowel om eigendomsbelang (gemiddeld zo'n 73 %), als om transactiewaarde (gemiddeld zo'n € 4,7 miljard).

Dat brengt de totale waarde van de overheidsinvesteringen na de crisis op 17 keer die van de investeringen voor de crisis (ibid).

Enkele van de meest opvallende (gedeeltelijke) nationalisaties door de Nederlandse overheid in de financiële sector waren de investeringen in 2008 van USD 23,1 miljard voor een belang van 100% in Fortis Bank Nederland. Fortis Bank had in die tijd net de Nederlandse en Belgische activiteiten van ABNAMRO overgenomen. De private banking en internationale activiteiten vielen hier eveneens onder. Deze overname werd beëindigd en had de splitsing van Fortis Bank tot gevolg. De Nederlandse activiteiten werden opgekocht door de Nederlandse overheid en samengebracht onder Fortis Bank Nederland. Daarnaast heeft de Nederlandse overheid een investering van € 12 miljard gedaan in de ING Groep, ditmaal voor een belang van 33% (ibid). Naast andere reddingsoperaties in 2008 zorgde de overheid ook voor kapitaalinjecties in Aegon € 3,3 miljard) en SNS Reaal (nagenoeg € 1 miljard). In totaal is er dus zo'n € 40 miljard geïnvesteerd in het redden van de binnenlandse financiële sector (Couwenbergh, 14 november 2008;

In totaal is er dus zo'n € 40 miljard geïnvesteerd in het redden van de financiële sector

2008; Het Financiële Dagblad, 29 oktober 2008). Terwijl Aegon en ING vooruitgang hebben geboekt bij het terug- en afbetalen van de schulden aan de Nederlandse staat, wordt nog steeds een verdere privatisering van tal van geredde instellingen verwacht in de komende vijf jaar. Al in 2012 stond bijvoorbeeld de vraag naar het afstoten van ABN AMRO op de overheidsagenda en de eerste stappen naar privatisering via een beursintroductie zijn in 2013 door de Tweede Kamer goedgekeurd. Op 22 mei 2015 nam het kabinet het besluit om te verkoop van ABN AMRO Group N.V. te starten (TK 2014-2015, 31789, nr. 64). Op 27 oktober 2015 kondigde ABNAMRO aan de beursgang te starten, de zogenaamde intention to float (TK 2015-2016, 31789, nr. 77).

Van oudsher worden privatiseringstransacties als succesvol beschouwd als ze een kapitaalvoordeel opleveren voor de overheid. Mochten er aankoopkosten gemaakt zijn, dan moet het voordeel bij succesvol privatiseren groter zijn dan deze kosten. Daarom is de meerderheid

tabel 1: recente privatiseringen NL

KPN	2005	\$ 82 miljoen
	2006	\$ 1,2 miljard
TNT	2006	\$ 2 miljard
DSM	1989	\$ 1,8 miljard
	1996	\$ 1,1 miljard
KLM	1996	\$ 620 miljoen*

**voor 17% wordt een rechtzaak gehouden tegen de stad Amsterdam voor het laatste belang van 25%*

van de stakeholders die thans betrokken is bij het afstoten van staatsbezit in de financiële sector verwikkeld in debatten over de vraag 'waarom' en 'wanneer' privatisering moet plaatsvinden. Overwegingen die veelvuldig terug komen in deze discussie zijn enerzijds de rol van de staat en anderzijds de (on)gezondheid van de bezittingen van de banken (zie bijv. Cats, 28 juni 2013; Het Financiële Dagblad, 24 augustus 2012).

Tevens heeft de stortvloed aan privatiseringen in de afgelopen decennia in andere Nederlandse branches – zie Tabel 1 – ervoor gezorgd dat men zich meer ging concentreren op traditionele privatiseringsmethoden als beursintroducties of directe verkopen. Minder prominent zijn de stemmen die vragen ‘hoe’ privatiseringsprocessen dienen te worden gerealiseerd, laat staan aan ‘wie’ ze precies ten goede zouden moeten komen.

Uiterst relevant is dat de huidige overheidsbezittingen in de financiële sector onder bijzonder ongebruikelijke omstandigheden zijn verworven. Bedrijven die anders gewoon ten prooi waren gevallen aan marktmechanismen, zijn in specifieke gevallen gered door geld van de belastingbetaler (blijvend) in te zetten om deze bedrijven overeind te houden. Voor de belastingbetalers heeft deze redding plaatsgevonden tegen opportuniteitskosten van het investeren van dergelijk geld in nieuwe of bestaande initiatieven die de maatschappij ten goede komen. Het zijn juist deze opportuniteitskosten die de vraag oproepen waarom de maatschappij werd (en wordt) uitgesloten van de tafel waaraan men over herprivatisering onderhandelde,

en waaraan de banken en politici thans het ‘hoe’ en ‘wanneer’ van komende privatiseringstransacties uitlechten. Ongeacht de vraag of er kapitaalvoordelen worden behaald of niet, moet de samenleving als een stakeholder worden betrokken bij de komende herprivatisering van het overheidsbezit in de financiële sector. Simpelweg omdat de samenleving en belastingbetalers onomstreden de belangrijkste financierder van de reddingsoperatie zijn geweest. Omdat de (her)privatiseringsplannen vertraagd zijn, komen dergelijke opvattingen om een bredere groep van de samenleving te betrekken tot ontwikkeling en in de openbaarheid (zie bijv.: Burg, 29 augustus 2013; Kalff, 31 augustus 2013).

Naar verwachting zal privatisering ook in Nederland de komende jaren aan momentum winnen, en zal de frequentie ook toenemen. Evenredig aan deze groei zullen er ook meer (maatschappelijke) stakeholders intensiever betrokken willen worden bij deze processen, en invloed willen hebben op de uitkomst. Het is dan ook niet onvoorstelbaar dat deze nieuwe stemmen een rol zullen spelen bij de uiteindelijke inrichting van de privatisering. De vragen van ‘wanneer’ en ‘hoe’ te privatiseren zullen dan gelijk gesteld worden met de vraag wie uiteindelijk profijt heeft van de privatisering.

ONTWIKKELING 2: SRI

SUSTAINABLE AND RESPONSIBLE INVESTMENT, DUURZAAM EN VERANTWOORD INVESTEREN

Wereldwijde en Europese trends

Duurzaam en verantwoord investeren impliceert een actieve investeringsstrategie die gericht is op het realiseren van zowel financieel rendement als maatschappelijke impact (Eurosif, 2010; The GIIN 2014). Als de oudste industriële vorm van ethisch investeren wordt SRI (Sustainable and Responsible Investment, Duurzaam en Verantwoord Investeren) vaak verward met een van haar componenten- Socially Responsible Investing (Maatschappelijk Verantwoord Investeren).

Dit laatste refereert aan praktijken die proberen maatschappelijke schade te

voorkomen door bijvoorbeeld activa uit het investeringsportfolio positief en negatief te screenen. In de laatste jaren is SRI steeds minder een activiteit van activistische investeerders geworden en uitgegroeid naar een gangbare vorm van investeringen. Onder de brede paraplu van SRI wordt tegenwoordig verstaan: alle directe en indirecte investeringen zowel financieel rendement als een positieve maatschappelijke impact nastreven (ibid; Freireich & Fulton, 2009; Wine, 2009). Hiertoe zijn in de afgelopen decennia internationaal tal van maatschappelijke financieringsmechanismen ontwikkeld. Deze zijn veelal gericht op het aanpakken van verschillende (lokale) maatschappelijke kwesties zoals mensenrechten, diversiteit, onderwijs, huisvesting, vervoer, gezondheid, arbeidsparticipatie en werkloosheid, milieubescherming, voedselveiligheid, enzovoort. Zij kunnen het best worden omschreven als ofwel indirecte investeringen, waarbij de investeerder indirect het maatschappelijke voordeel financiert via een externe partij of als directe investeringen, waarbij de

waarbij de investeerder rechtstreeks het maatschappelijke voordeel financiert.

Indirecte SRI-financiële mechanismen bevatten doorgaans SRI-indices en -markten, die gewoonlijk bestaan uit openbaar verhandelde activa, zoals aandelen en obligaties van maatschappelijk verantwoordelijke ondernemingen die worden gecontroleerd op hun beleid ten aanzien van het milieu en social governance (EBAN, 2011). Uit het European SRI Study 2010 (Europees SRI-onderzoek, Eurosif 2010) blijkt dat de totale Europese SRI-activa, die op dat moment onder beheer waren, werden geschat op € 5 biljoen, wat wijst op een aanzienlijke markt. Beleggingsfondsen en door de staat beheerde fondsen, zoals veel Europese pensioenfondsen, investeren veelal via dergelijke markten en indices (ibid). Het oudst bekende voorbeeld van zulk een index is de FTSE KLD 400 Social Index, die in 1990 in de Verenigde Staten werd gelanceerd (Baue, 5 mei 2005).

Directe investeringen omvatten een veel gevarieerdere verzameling van SRI-financiële mechanismen die vallen onder 'maatschappelijke impactinvesteringen'. Impact investeerders preferen een

positieve impact boven financieel rendement (J.P.Morgan, 2010; The GIIN, 2014) en zijn voorlopers van een opkomende markt van financiële oplossingen voor uitdagingen van maatschappelijk georiënteerde initiatieven. In Nederland werkt Society Impact samen met een keur aan impact investeerders die zich richten op het adresseren van urgent maatschappelijke vraagstukken. De markt bestaat voornamelijk uit private investeringen en als zodanig bestaan er verschillende typen investeerders. Denk hierbij aan privéstichtingen, beheerders van private vermogens, commerciële banken, bedrijven en financiële instellingen (ibid). Impactinvesteringen omvatten ook meerdere maatschappelijke financieringsalternatieven, waaronder zeer innovatieve financiële oplossingen, zoals Social Impact Bonds (zie bijv.: Society Impact, 2013) Social Finance, 2009), gemeenschapsinvestering (zie bijv.: CDFA, 2011) en zelfs sociale investeringsbanken (zie bijv.: Joy, de Las Calas & Rickey, 2011). Als een betrekkelijk complexe maatschappelijke financieringsmarkt – vooral wat betreft meetaspecten als het vaststellen van maatschappelijke impact (zie bijv. The Rockefeller Foundation & The Goldman

Sachs Foundation, 26 maart 2003; Nevill & Lumley, 2011; The GIIN, 2014) – hebben impact-investeringsactiviteiten daarom pas recent het stadium bereikt waarin ze gezamenlijk als een aparte activumklasse zijn erkend door grote financiële instellingen als J.P. Morgan en Citigroup (J.P. Morgan, 2010). Toch heeft deze markt ook een aanzienlijk potentieel, waarbij sommige analisten nu al voorspellen dat er binnen zes jaar een wereldwijde impact-investeringsmarkt van USD 1 biljoen ontstaat (ibid). Onderzoek van J.P.Morgan en The Global Impact Investing Network liet daarnaast zien dat er met impactinvesteringen ook zeer gunstige rendementen te behalen zijn (Saltuk, J. et al, 2015), een bericht dat menig traditioneel investeerder van enige koudwatervrees af kan helpen.

Focus: Nederland

SRI is geen nieuw fenomeen in Nederland. In 1995 werd de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO) opgericht om een duurzamere kapitaalmarkt te ontwikkelen. De VBDO richtte zich op beursgenoteerde ondernemingen en hun investeerders (Eurosif, 2010). Dit heeft geleid tot een groei van de indirecte SRI-markt in Nederland in de laatste decennia.

Andere lokale spelers hebben daar nota van genomen en het voorbeeld gevolgd, zoals grote investeringsfondsen als de Nederlandse pensioenfondsen ABP, PFZW en PGGM (Eurosif, 2010; J.P. Morgan, 2010). Bovendien ontwikkelen grote vermogensbeheerders als Robeco actief indirecte SRI-investeringsprotocollen. Dit is versneld toen ze in 2006 zijn gefuseerd met SAM om een toonaangevend platform voor duurzame investeringen te vormen (RobecoSAM, 2013). De opkomende directe SRI-markt in Nederland is op zich een bijzondere en intrigerende ontwikkeling daar deze zich in rap tempo uitbreidt als gevolg van de samenloop van drie bewegingen. De eerste is de afkalving van de verzorgingsstaat. De daarmee samenhangende tweede beweging is de emergentie van de zogenoemde quataire sector (*the fourth sector*) bestaande uit hybride vormen van maatschappelijk ondernemerschap temidden en vanuit van de civil society. De eerste twee bewegingen samen genomen vormen het fundament voor de derde beweging, namelijk een groeiende vraag naar financieringsmogelijkheden voor maatschappelijke initiatieven. Deze bewegingen zullen we hieronder nader toelichten.

Beweging 1 - einde van de verzorgingsstaat

De laatste paar decennia heeft de Nederlandse overheid zich steeds verder teruggetrokken uit de verzorgingsstaat. Dit proces is geïntensifieerd door de wereldwijde financiële crisis in 2008 en de daarop volgende recessie, waardoor de staat extreem moest snijden in het financieren van programma's (RMO, 2013a). Het rapport van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling over de daaruit voortvloeiende verschuivingen in Nederlandse solidariteit ziet Nederland langzaam groeien “naar een maatschappij waarin mensen minder een beroep doen op overheidsvoorzieningen en meer terugvallen op onderlinge zelfredzaamheid” (RMO, 2013a:5). De vraag rest echter of en hoe de Nederlandse maatschappij de terugtrekking van de staat zal compenseren, welke organisatievormen zullen ontstaan, wie ze ten goede zullen komen, of ze al dan niet in staat zullen zijn de belangrijke hiaten te dichten en hoe ze de middelen zullen vinden om in het gat te springen dat de overheid achterlaat (RMO, 2013a; 2013b).

Wat zeker is, is dat maatschappelijke kwesties anders zullen worden aangepakt dan de overheid doet omdat het directe solidariteit tussen partijen zal scheppen – die dus onderworpen is aan individuele waarden – en dat er innovatieve oplossingen bedacht moeten worden, omdat er onvoldoende middelen aanwezig zijn (RMO, 2013a).

Bovendien maakt men zich steeds meer zorgen dat nu de maatschappij (gedeeltelijk) gedwongen is minder afhankelijk te worden van de staat. Zeker nu de hoeveelheid middelen die ter beschikking is gesteld aan bestaande maatschappelijke spelers onvoldoende is om te kunnen voorzien in de behoeften van de maatschappij. Door deze trend is een grotere vraag naar maatschappelijke financieringsalternatieven, vanuit bijvoorbeeld het private domein, als essentiële ondersteuning voor toekomstige maatschappelijke kwesties. Het instrument van de social impact bonds sluit aan bij deze trend.

Beweging 2 - vestiging van de quartaire sector

Het vervagen van de grenzen tussen publieke, private en maatschappelijk sectoren leidt tot het ontstaan van hybride organisaties zoals sociale ondernemingen. Dergelijke organisaties doen directe investeringen met een maatschappelijke impact door maatschappelijke kwesties aan te pakken via duurzame bedrijfsmodellen. Volgens rapporten (McKinsey & Company, 2011; Rij-Veltman, 2010) breidt sociaal ondernemerschap in Nederland zich snel uit naar een quartaire sector, hoewel het nog aanzienlijk achterloopt op andere Europese landen. Een van de belangrijkste redenen voor het stokken van de ontwikkeling was het gebrek aan een ondersteunende infrastructuur. Dat wil zeggen dat de huidige kaders voor wet- en regelgeving voor dit type organisaties niet toegankelijk zijn. Deze infrastructuur is namelijk ontwikkeld ter ondersteuning van de verzorgingsstaat en daarom belemmert het de groei van de quartaire sector (McKinsey&Company, 2011; de Vocht, 2007). Naast het feit dat er geen adequate wet- en regelgeving is,

wordt de groei van de sector belemmerd doordat er onvoldoende toegang is tot kapitaal, vooral in de opstart fase.

Beweging 3 - vraag naar maatschappelijke financieringsalternatieven

De twee lokale bewegingen die hierboven werden geschetst, monden uit in een grotere vraag naar maatschappelijke financieringsalternatieven. Dat wil zeggen, het tekort aan middelen als gevolg van een zich terugtrekkende overheid heeft veel organisaties die daar voorheen afhankelijk van waren, gedwongen elders financiële steun te zoeken. Er wordt daarom geëxperimenteerd met verscheidene vormen van SRI via 'maatschappelijke-impact-investerings'-mechanismen, te beginnen met een beroep op grote stichtingen als het VSB Fonds, de Rabobank Foundation en de Postcode Loterij

(Smit, de Graaf, Verweij, & Brouwer, 2011). Zo heeft het feit dat maatschappelijke ondernemers moeilijk toegang kunnen verkrijgen tot kapitaal ertoe geleid dat men zich tot nieuwe kapitaalverschaffers en andere soorten innovatieve financieringsoplossingen als crowdfunding of bronnen van geduldkapitaal went (Chong & Kleemann, 2011; Vos, Holt, & Hulsker, 2012).

DEEL 2- PRIVATISERING EN SRI GEKOPPELD AAN PTP

In het licht van de eerder omschreven ontwikkelingen in Nederland – toenemend momentum in privatiseringsprocessen en de groeiende behoefte aan Sustainable and Responsible Investmentfondsen – wordt het concept van PtP (Philanthropication thru Privatization= Filantropicatie door privatisering) geïntroduceerd. Een PtP biedt een geschikt privatiseringsalternatief dat deze ontwikkelingen met elkaar kan verbinden en daardoor de private sector, de publieke sector en de maatschappelijke sector ten goede kan komen. Daardoor worden traditionele concepten dat de overheid de ‘wie’ is die privatisering moet profiteren effectief uitgebreid naar de maatschappelijke sector met heel andere invullingen van ‘wie’. ‘Wie’ is immers veel breder, inclusief met thema’s zoals eenzaamheid, sociale investeringen en cultuur. ‘Hoe’ dit kan worden gedaan wordt hierna uiteengezet, nadat in de volgende paragraaf eerst een uitleg van het PtP-concept wordt gegeven.

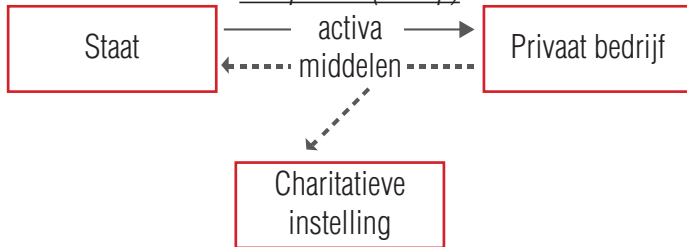
DEFINITIE PTP

Bij PtP-transacties worden publieke activa die tijdens privatiseringsprocessen worden verhandeld in het geheel of gedeeltelijk gestoken in een algemeen nut beogende instelling (ANBI), welke onafhankelijk is van zowel de staat als bedrijf met winstoogmerk. Dat betekent dat in gevallen “waarbij gedeeltelijk of volledig eigenaarschap van activa legaal bij de overheid wordt weggehaald en overgedragen wordt aan nieuwe private instanties (Nellis, 2012:2)”, een charitatieve schenking het resultaat is of opbrengsten ontvangt van het afstoten van het oorspronkelijke publieke of semi-publiek activum, of dat nu gebouwen, grond of kapitaal betreft. Dit maakt het mogelijk om (langdurig) veel middelen of activa te schenken voor de langdurige financiële ondersteuning van belangrijke lokale maatschappelijke kwesties. Daarnaast beschermt het een dergelijke financiële ondersteuning ook tegen opportunisme uit zowel de politieke als private sector. Het is belangrijk om te vermelden dat de termen ‘charitatieve schenking/instelling’ en ‘filantropie/filantropicatie’

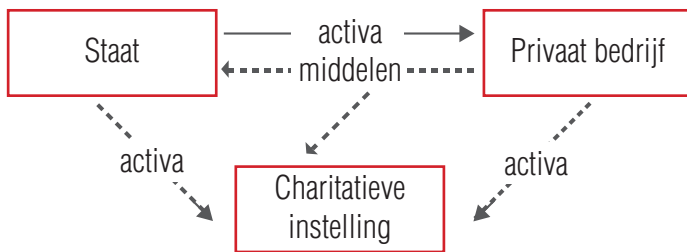
traditioneel privatiseringsproces

PtP-proces (1-stap)

PtP-proces (2-stappen)

in het PtP-concept op een bredere betekenis kennen dan traditioneel gebruikt wordt. Bij PtP betreft het alle soorten organisaties wier voornaamste doel het is grote maatschappelijke voordelen te realiseren en te steunen. Bovenstaand figuur laat zien hoe een dergelijk privatiseringsproces dat filantropisch uitgevoerd wordt, verschilt van traditionele privatiseringsprocessen. Ook laat het zien hoe de financiële middelen van PtP de charitatieve instelling kunnen bereiken in één dan wel twee stappen; (1) ofwel via de directe overdracht van kapitaal (2) ofwel via hun eigenaarschap en de daarop volgende verkoop van de bezitting. Uiteindelijk wordt dus het privatiseringsproces gebruikt als een springplank om rijk bedeelde, algemeen nut beogende initiatieven te stimuleren in plaats van gewoon maar de staatskas te vullen.

TYOLOGIE

PtP mag ingewikkeld klinken, maar beslaat in essentie een procedure die als hulpmiddel dient bij privatiseringsprocessen. De term PtP is pas recentelijk ontwikkeld als middel voor het omschrijven van algemene kenmerken van degelijke processen. Het feitelijke proces dat door de term omschreven wordt is echter niet nieuw en het blijkt wereldwijd al honderden privatiseringsprocessen te hebben ondersteund sinds de jaren '60 van de vorige eeuw. Een belangrijke case in Europa betrof de modernisering van het Italiaanse bankstelsel aan het begin jaren '90 van de vorige eeuw, zoals weergegeven in Box 1.

Net als bij privatiseringsprocessen kennen ook PtP-transacties meerdere vormen, vaak afgestemd op de aard van het originele bezit dat wordt overgedragen. Academisch onderzoek heeft tot nu toe vijf verschillende soorten PtP-transacties onderkend, omschreven in de volgende typen:

BOX 1: Italië in 1990 werden in Italië 88 regionale spaarbanken door de Italiaanse overheid na een PtP-proces omgezet in fondsen. De oorspronkelijke banken hadden allen een charitatieve achtergrond en dito doelstellingen. De activiteiten van de banken werden opgesplitst in enerzijds bancaire activiteiten en anderzijds charitatieve activiteiten, en vervolgens omgezet in fondsen en naamloze vennootschappen waarbij de fondsen 100 % van de aandelen kregen. Dit had aanzienlijke gevolgen. Zo werd Italië binnen een decennium een financiële mogendheid om rekening mee te houden en is de Italiaanse charitatieve sector uitgegroeid tot grootste (op basis van inkomen per hoofd) van Europa (Salamon et al, 2013).

Type 1: Privatisering van een staatsbedrijf

Wanneer het bedrijf wordt “verkocht aan een investeerder of omgezet wordt in een onderneming met winstogmerk en waarbij het eigenaarschap van de activa of de verkoopopbrengsten ervan geheel of gedeeltelijk worden overgedragen aan een nieuwe of bestaande stichting (Salamon et al, 2013:10)”

Voorbeeld type 1

Filantropie

Volkswagen Foundation

Geprivatiseerd bezit

Volkswagen

Land, Jaar

Duitsland, 1961

60 % van de aandelen van het bedrijf werd verkocht aan Duitse burgers en de opbrengsten werden gestoken in de nieuwe stichting die als doel had Duitse wetenschap te promoten.

Vermogenswaarde

oorspronkelijk:
€ 612 miljoen

thans:
€ 3,2 miljard

Type 2: Privatisering ander overheidsbezit

Wanneer een bezit, zoals een gebouw, aan een non-profitorganisatie wordt geschonken (Salamon & associates, 2013).

Voorbeeld type 2

Filantropie

13 operastichtingen

Geprivatiseerd bezit

Operabedrijf

Land, Jaar

Italië, 1997

Operahuizen van een operabedrijf dat voorheen overheidsbezit was, werden aan 13 Italiaanse operabedrijven geschonken.

Vermogenswaarde

oorspronkelijk:
€ 207 miljoen

thans:
€ 243 miljoen

Type 3: Privatisering van een inkomensstroom

Wanneer inkomsten voor speciale doeleinden uit een door de overheid gecontroleerd activum, zoals loterijopbrengsten of betalingen voor mijnbouwrechten, gedeeld worden met een charitatieve instelling (Salamon & associates, 2013).

Voorbeeld type 3

Filantropie

Postcode Loterij

Geprivatiseerd bezit

Loterijen

Land, Jaar

Nederland, 2002

Door de overheid gereguleerde loterijen zijn contractueel verplicht een deel van hun opbrengsten aan de stichting te schenken.

Vermogenswaarde

oorspronkelijk:
€ 333 miljoen

thans:
€ 448 miljoen

Type 4: Debt-equity swap

Wanneer buitenlandse schuld wordt kwijtgescholden met als vereiste dat de begunstigde overheid een gelijk bedrag (in de lokale valuta) in een charitatieve, algemeen nut beogende instelling steekt (Salamon & associates, 2013).

Voorbeeld type 4

Filantropie

Stichting voor Pools-Duitse samenwerking

Vermogenswaarde

Geprivatiseerd bezit

Schuld

oorspronkelijk:
€ 243 miljoen

Land, Jaar

Polen, 1991

Poolse stichting die het equivalent van het bedrag dat Polen Duitsland schuldig was als gift in lokale valuta ontving

thans:
€ 117 miljoen

Type 5: Semi-publieke of private organisatie

Wanneer een dergelijke organisatie wordt omgezet in een firma met winst oogmerk, waarbij de activa ervan geheel of gedeeltelijk in de vorm van een charitatieve schenking worden gegoten (Salamon & associates, 2013).

Voorbeeld type 5

Filantropie

ASB Community Trust

Vermogenswaarde

Geprivatiseerd bezit

Spaarbanken

oorspronkelijk:
€ 207 miljoen

Land, Jaar

Nieuw-Zeeland, 1988

Een van 12 stichtingen, die uit de verdeling van gevormde spaarbanken in stichtingen en geprivatiseerde financiële instellingen werden gevormd, waarbij de stichtingen 100% van de nieuwe bank aandelen bezat.

thans:
€ 1,4 miljard

VOORDELEN

De cases waarbij PtP-transacties zijn gebruikt als oplossing voor privatiseringsprocessen laten duidelijk de verschillende grote voordelen van PtP ten opzichte van traditionele privatiseringsprocessen zien (Salamon et al., 2013; zie Tabel 2). Dit lijkt erop te wijzen dat het PtP-concept “opmerkelijk nuttig en geschikt is voor het oplossen van enkele conflicten die zich onvermijdelijk voordoen in een proces dat zo ingewikkeld en turbulent is als privatisering (Salamon et al., 2013:34)”. Daarbij komen er bij privatisering middelen vrij die ingezet kunnen worden voor publieke doeleinden. Door deze middelen in een filantropisch fonds of schenking te storten biedt meer zekerheid dat ze ook echt voor publieke doeleinden worden ingezet dan wanneer het in rechtstreeks in de staatskas gestort wordt. (Salamon et al., 2013:38)”. Veel van de charitatieve entiteiten, voortgekomen uit de honderden PtP-transacties die sinds 1961 plaats hebben gevonden, zijn duidelijke voorstanders van het PtP-proces, en vormen zo collectief het bewijs van de waarde en het succes van dergelijke transacties onder de juiste omstandigheden.

tabel 2: voordelen van PtP

Faciliteert privatiseringsprocessen door alternatieve (maatschappelijk georiënteerde) oplossingen aan te reiken

Cultiveert de civil society, biedt meerdere benaderingen voor het oplossen van belangrijke maatschappelijke en economische problemen

Charitatieve instellingen fungeren als katalysator voor extra groei van de civil society (korte termijn innovatie)

Schenkeningen zorgen voor een aanzienlijke hefboom voor onbepaalde tijd (systemische innovatie)

Kan proactief in bepaalde privatiseringssituaties door stakeholders worden gebruikt om een beoogd resultaat dichterbij te brengen

OMSTANDIGHEDEN

De vijf soorten PtP-transacties geven aan dat er meerdere vormen van privatisering zijn die er baat bij kunnen hebben als een filantropische schenking er deel van uitmaakt. Ongetwijfeld zijn niet alle privatiseringsprocessen geschikt voor een dergelijke transactie. Uit onderzoek blijkt dat er vijf belangrijke mechanismen zijn die de keuze voor een PtP-oplossing bij een privatisering vergemakkelijken.

1. Kans op privatisering

Er dient een zekere kans te zijn dat privatisering zich ofwel nu ofwel binnen afzienbare tijd zal voordoen. Uit onderzoek (Bortolotti & Siniscalco, 2004; World Bank, 1995) blijkt dat privatiseringstrends zich in de meeste gevallen blijven voortzetten. Maar doorgaans om juridische en politieke redenen, blijkt de inzet van PtP-transacties voornamelijk op te treden in omgevingen waar zich ongewone gebeurtenissen voltrokken met betrekking tot de privatisering van publiek bezit. Dit wordt veelal veroorzaakt door “overheden [die] de prikkels, de steun en de geloofwaardigheid missen om de benodigde veranderingen door te voeren” (Salamon et al, 2013:22).

2. Faciliterend wettelijk kader

Zelfs als er sprake is van privatisering, zijn PtP-resultaten afhankelijk van de vraag of er al dan niet een ondersteunend juridisch kader is. Dat wil zeggen dat wetten ten aanzien van privatisering en stichtingen (of van andere charitatieve instellingen) in hoge mate van invloed kunnen zijn op het al dan niet toepassen van PtP. Niet alleen leidt het algemeen wettelijk kader tot aan- en/of ontmoediging van privatisering, maar ook de belastingwetgeving kan een prikkel tot transacties met stichtingen en fondsen geven of wegnemen. Daarnaast kan wetgeving rondom stichtingen van invloed zijn op het gemak waarmee stichtingen worden gevormd, op transparantie, op belangenverstrengeling en publieke steun. Bovendien kunnen er in sommige contexten aanzienlijke verschillen bestaan in jurisdictie op zowel nationaal niveau als de onderliggende niveaus.

BOX 2: Wettelijk kader. De Nederlandse wettelijke kaders zijn niet eenduidig over mogelijke PtP-processen. Door ruime ervaring op eigen bodem ten aanzien van privatisering, is er al voldoende jurisprudentie en juridische ruimte. Wat echter ontbreekt in deze kaders, is een duidelijke opvatting over de rol die giften, fondsen en charitatieve instellingen in privatisering kunnen spelen. Desalniettemin leert ervaring ook dat met de juiste (politieke) wil, ondersteunende wet- en regelgeving op dit terrein ontwikkeld kan worden. Voorbeelden waarbij dit eerder is gedaan, betreffen VSB Groep en de Postcode Loterij. Salamon et al. (2013:42) stellen zelfs dat wetgeving rondom PtP al in de maak was bij het opzetten van het Oranje Fonds. (Salamon et al, 2013).

3. Minder weerstand

De noodzaak om de weerstand ten aanzien van privatisering te verminderen is in het verleden een sterke drijfveer gebleken om tot een PtP-oplossing te komen. In veel van de onderzochte gevallen leidt het opnemen van een charitatieve schenking tot minder zorgen over de privatisering, waardoor het privatiseringsproces vergemakkelijkt, zeker wanneer er sprake was van sterke weerstand (Salamon et al., 2013). Een dergelijke redenering is gebruikt in Duitsland, Polen, Tsjechië

en Californië om de weerstand tegen privatiseringsplannen van de staat te verminderen. PtP-oplossingen lijken het meest geschikt voor situaties onder druk waarbij actieve stakeholders maatschappelijke compensatie eisen. Zoals Vaclav Havel in 1994 zei: “[We] zouden de burgers meer moeten vertrouwen en hen in staat stellen meer verantwoordelijkheid te nemen. Dit betekent niets minder dan, op een doordachte manier, een deel van de taken voor de herverdeling van middelen af te staan aan andere onderdanen (Salamon & associates, 2013:32)”

4. PtP-voorstanders

Uit onderzoek blijkt dat een beslissende factor bij het gebruik van PtP-oplossingen gedurende privatisering de aanwezigheid van PtP-ondernemers en -voorstanders is (Salamon et al., 2013). Dergelijke voorstanders promoten liever de creatie of uitbreiding van een charitatieve schenking als middel om hun eigen agenda's in het privatiseringsproces te realiseren in plaats van het concept te omarmen ter promotie van een biologische agenda.

BOX 3: Het debat. De maatschappelijke discussie omtrent de redding van de banken heeft in Nederland veel stof doen oplaaien. Men vraagt zich af of het wel nodig was. En hoe de privatisering vormgegeven moet worden. Ook is er geen eenduidig geluid van de politiek. Partijen zijn het niet met elkaar eens over de vraag of de banken staatseigendom moeten zijn (of worden), en al helemaal niet wat de meest opportune moment en wijze van privatisering is. (Berentsen, 21 augustus 2013). Terwijl sommige financiële instellingen zoals de Rabobank en ABN AMRO bank eigen aandelenemissies initiëren om zo een gezonde financiële markt te stimuleren, zijn er ook andere partijen die zorgen uiten over de timing en vorm van privatisering en graag alternatieven zouden willen zien (Bökkerink & Couwenbergh, 29 juni 2013). De Nederlandse Bank sprak zich in 2013 hier ook over uit, en gaf aan meer te zien in het openstellen van meer kredietmogelijkheden voor Nederlandse MKB-bedrijven (De Horde & visser, 15 maart 2013). De weerstand vanuit de samenleving is ook niet gering. Sommigen spreken zich fel uit tegen privatisering (Het Financiële Dagblad, 29 augustus 2013). Anderen waarschuwen voor de gevolgen van een premature privatisering, waarbij mogelijk grote verliezen geleden kunnen worden. Verliezen die uiteindelijk de burgers, en niet de banken, zullen voelen (Kalf, 31 augustus 2013). Weer anderen pleiten voor meer productieve en duurzame win-win scenario's waarvan meerdere stakeholders de baten kunnen ervaren (Burg, 19 augustus 2013).

Het is interessant te bedenken dat de belangrijkste voorstanders van een PtP-benadering vaker politici en beroepsbeoefenaren uit de private sector waren dan vertegenwoordigers uit de civil society. Het lijkt erop dat PtP-oplossingen daarom zeer zeker behulpzaam kunnen zijn bij privatiseringsprocessen en een flexibel alternatief kunnen bieden aan voorstanders die inzien dat ze van nut kunnen zijn voor hun eigen agenda's.

5. Eigenaardigheden van activa

Zoals eerder al vermeld, suggereren het unieke karakter van het PtP-privatiseringsproces en de ongebruikelijke kenmerken van contextuele omstandigheden dat er bijzondere situaties zijn waarin een dergelijke oplossing het meest geschikt is. Er kan een nauwkeurig onderscheid worden aangebracht door te letten op bepaalde speciale kenmerken van het activum dat wordt geprivatiseerd. In wezen zijn sommige activa bijzonder karakteristiek en de privatisering ervan kan leiden tot gerechtelijke eigendomsgeschillen waarvoor het PtP-

BOX 4: Tot dusver. *Tot dusver hebben zich in Nederland geen invloedrijke spelers op het gebied van PtP gemanifesteerd. Hoewel er twee goede voorbeelden zijn van succesvolle PtP-transacties (Postcode Loterij en VSB Groep) is er onder beleidsmakers weinig bewustzijn van het concept, wat ook een remmende werking op de ontwikkeling als gevolg heeft. Ironisch genoeg zijn er al wel financiële instellingen die het nut van een filantropische tak voor maatschappelijke initiatieven binnen de eigen organisatie inzien, maar deze nog niet hebben opgenomen in privatiseringsplannen. (Ecorys, 2013). Het kan goed zijn dat de mogelijkheid hiertoe nog niet onderkend is, of dat de instellingen liever geen onafhankelijke begunstigde entiteit willen. Er zijn wel degelijk kleinere voorvechters van PtP, zoals ondernemers, intermediairs zoals Society Impact, voormalige bankiers en regionale politici (Burg, 29 augustus 2013; Kalff, 31 augustus 2013).*

proces een alternatieve oplossing biedt. Veel activa die op geprivatiseerd, delen een gelijksoortig omstreden kenmerk, zoals een bail-outaandeel in handen van de staat (in Europa en de Verenigde Staten) of mijnbouwrechten (in Afrika). De oorsprong van het activum dat geprivatiseerd wordt, maakt een PtP-uitkomst zowel nuttig als gewenst.

Bovendien, door de dynamische aard van de politiek (verkiezingen en machtswisselingen) is het de vraag of een financiële meevaller vanwege de privatisering misschien niet ten goede zou

moeten komen aan een bepaalde overheid met een korte zittingstermijn, maar in plaats daarvan zou moeten worden toegewezen aan een entiteit met doelstellingen en motivaties voor de lange termijn, zoals afgebeeld in Tabel 3 en 4. 'Wie' precies van dergelijke privatiseringsprocessen voordeel zou moeten hebben, is in deze context - waarin naar men beweert de maatschappelijke sector in de huidige privatiseringsdebatten ondervertegenwoordigd is - onderwerp van gesprek.

tabel 3: vraagstelling bij Nederlandse privatiseringen

Activum	Vraag: waarom profiteert alleen de huidige overheid?	PtP-oplossing
KPN: telecomunicatie € 1,1 miljard	<i>Waarom niet rechtstreeks investeren in een maatschappelijk fonds dat eenzaamheid aanpakt?</i>	<i>Stichting gesubsidieerd met € 449 miljoen om maatschappelijke kwesties als eenzaamheid en de daarmee verband houdende effecten zoals depressie en sociale onthechting aan te pakken</i>
TNT: logistieke dienstverlening € 1,7 miljard	<i>Waarom niet rechtstreeks initiatieven op het gebied van 'people logistics' steunen?</i>	<i>Fonds gesubsidieerd met € 900 miljoen om te investeren in P&R-inspanningen, carpool-initiatieven en alternatieve vervoersbedrijven</i>
DSM: levens- en materiaalwetenschappen € 2,6 miljard	<i>Waarom niet rechtstreeks investeren in recycling-programma's (zoals kunststoffen, polymeren, enz.)?</i>	<i>Fonds gesubsidieerd met € 900 miljoen om recyclingprogramma's/-bedrijven in stedelijke gebieden te stimuleren</i>
KLM: luchtvaartmaatschappij € 557 miljoen	<i>Waarom niet rechtstreeks investeren in Nederlandse exportfacilitering?</i>	<i>Stichting gesubsidieerd met € 269 miljoen om exportmogelijkheden en groei van lokale MKB's te faciliteren</i>

tabel 4: vraagstelling bij Nederlandse privatiseringen van bijzondere activa

Activum	Vraag: waarom profiteert alleen de huidige overheid?	PtP-oplossing
<p>Bandbreedtefrequenties; telecommunicatie</p> <p>(€ 3,4 miljard)</p>	<p><i>Waarom niet rechtstreeks investeren in technische opleidingen?</i></p>	<p><i>Stichting gesubsidieerd met € 1,3 miljard om IT- en leeromgevingen op scholen te moderniseren en R&D uit te voeren voor onbepaalde tijd</i></p>
<p>Benzinestations; Logistiek fossiele brandstoffen</p> <p>(€ 10-25 miljoen jaarlijks)</p>	<p><i>Waarom niet rechtstreeks slachtoffers van auto-ongelukken steunen?</i></p>	<p><i>Fonds gesubsidieerd met € 9 miljoen jaarlijks voor onbepaalde tijd om het wegverkeer veilig te maken; bijv. noodhulp (helikopters), gesubsidieerde fysieke en psychologische therapie, enz.</i></p>
<p>Vergunningen openbaar vervoer; Openbaar vervoer</p> <p>(€ 35 miljoen jaarlijks)</p>	<p><i>Waarom niet rechtstreeks investeren in juridische ondersteunings-systemen voor reizigers?</i></p>	<p><i>Transportwaakhond gesubsidieerd met € 18 miljoen jaarlijks voor onbepaalde tijd om de belangen van reizigers ten aanzien van gezondheid en veiligheid, stiptheid juridische vertegenwoordiging, enz. te behartigen</i></p>

HET SAMENVOEGEN VAN SRI EN PRIVATISERING DOOR MIDDEL VAN PTP-OPLOSSINGEN

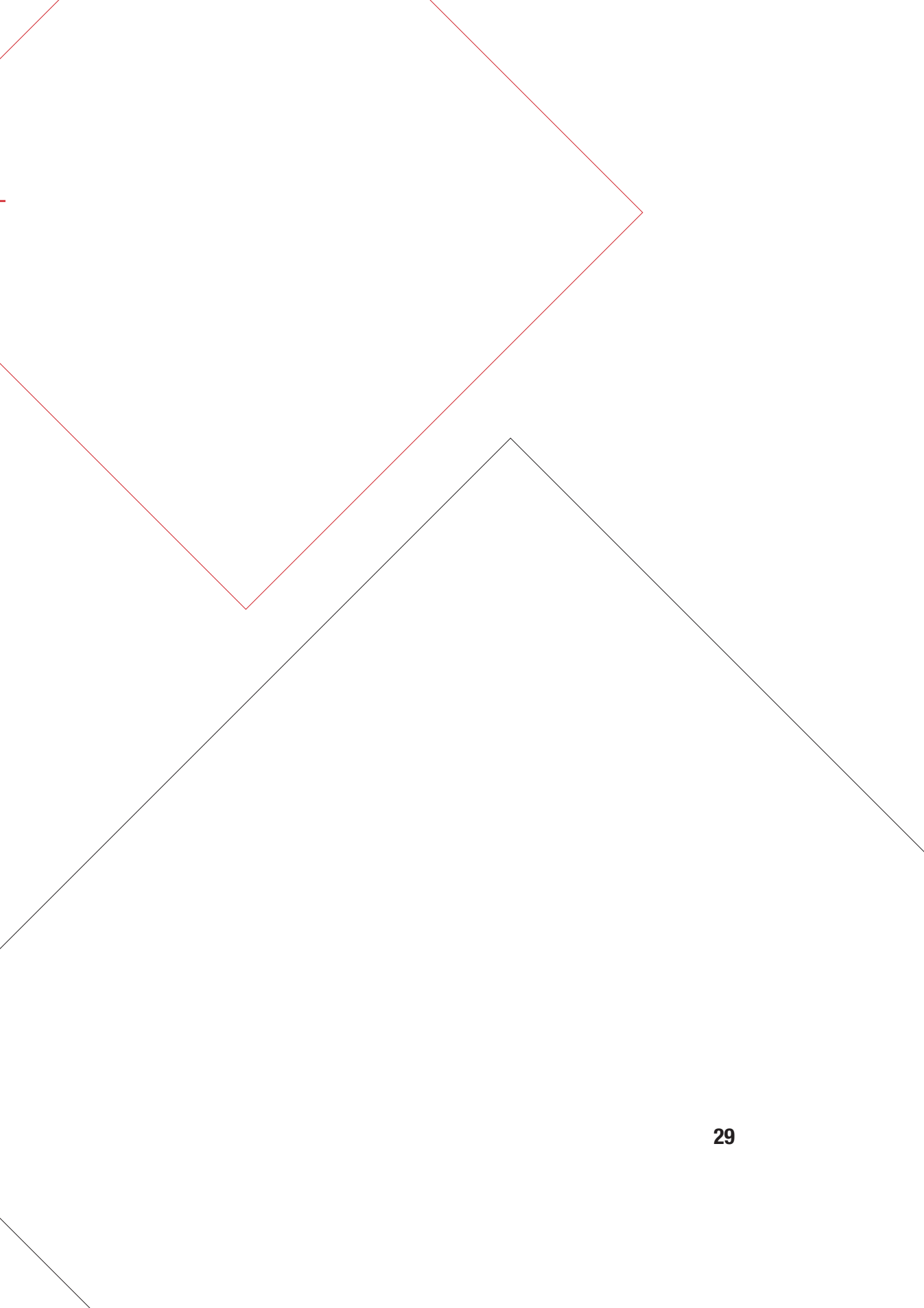
Uit bovenstaande beschrijving van PtP-transacties en de discussie over de omstandigheden in de huidige Nederlandse context blijkt duidelijk dat het PtP-transactieconcept een unieke manier biedt om privatisering beter aan te laten sluiten op de groeiende SRI-behoefte in Nederland. Zoals in de vorige paragrafen al gezegd, zijn dergelijke PtP-transacties een voor de hand liggende manier om de maatschappelijke sector te betrekken bij de herprivatisering van vele soorten Nederlandse staatsactiva, inclusief bijvoorbeeld de eigendommen van de staat in de financiële sector. Niet alleen slaat het concept een brug tussen enerzijds de onvermijdelijke privatiseringstrends in Nederland en anderzijds de steeds intenser wordende SRI-behoefte van de burgermaatschappij, maar het garandeert tevens steun voor de maatschappelijke sector ondanks een verzorgingsstaat die zich terugtrekt.

CONCLUSIE: WERKEN NAAR EEN PTP-OPLOSSING IN NEDERLAND

Onder de omstandigheden die in dit document werden benadrukt, is een PtP-transactie het meest geschikte privatiseringsalternatief dat alle behoeften van stakeholders onder één noemer kan brengen en dat daardoor de private sector, de publieke sector en de maatschappelijke sector ten goede kan komen. Op deze manier wordt de weg vrijgemaakt voor een debat over 'wie' precies van privatiseringsprocessen zou moeten profiteren en 'hoe' die processen zouden moeten worden gerealiseerd. Dergelijke heroverwegingen zullen noodzakelijk zijn als nog meer stakeholder-groepen hun claims steeds luider zullen laten klinken. 'Wanneer' en 'hoe' overheden met succes het privatiseringsaanbod voor het voetlicht kunnen brengen kan als het ware steeds meer afhankelijk worden van de vraag 'wie' van dergelijke transacties profiteren.

Met name wordt uitdrukkelijk vastgesteld dat de herprivatisering van Nederlandse financiële instellingen zich er uitstekend voor zou lenen om een

onafhankelijk Social Impact Fund (SIF) in het leven te roepen dat daardoor gestalte zou geven aan het 'filantropie'-aspect van een PtP-transactie. Een dergelijk fonds zou moeten worden gesubsidieerd met een behoorlijk deel van de fondsen die worden gegenereerd door staatsactieve herprivatiseren en het zou de subsidiëring conform SRI-principes moeten beheren. Daartoe zou ook de adequate investering behoren van fondsen in duurzame maatschappelijke ondernemingen of schaalbare non-profitactiviteiten als middel om de relevante sociale kwesties van de maatschappij aan te pakken. Mits het goed wordt beheerd, zou een dergelijk fonds op de lange termijn kunnen uitgroeien tot een substantieel investeringsvehikel met en voor nationale impact.

REFERENTIES

Baue, W., (5 mei 2005), Long-term Performance of 15 Year-Old Domini 400 Social Index Helps Validate SRI, SRI World Group, in te zien op <<http://www.socialfunds.com/news/article.cgi/1703.html>>.

Berentsen, L., (August 21, 2013), Dijsselbloem verast met voorkeur volledige verkoop ABN Amro, Het Financieele Dagblad, verkrijgbaar via LexisNexis.

Beusekamp, W., (6 september 2006), 'Zalm kan ons niet zomaar opzijzetten'; Wethouder Asscher hekelt dreigement tegen Schipholstandpunt Amsterdam, verkrijgbaar via LexisNexis.

Bökkerink, I., & Couwenbergh, P., (29 juni 2013), Dijsselbloem neemt meer tijd voor exitstrategie ABN Amro; Minister gebruikt rapport-Wijffels voor visie op banken, Het Financieele Dagblad, verkrijgbaar via LexisNexis.

Bortolotti, B., & Siniscalco, D., (Eds.), (2004), The Challenges of Privatization: An International Analysis, Oxford: Oxford University Press.

Burg, v.d., I., (29 augustus 2013), Alternatieven voor 'gewone' beursgang ABN Amro; Politiek moet veel creatiever nadenken over andere varianten dan gebruikelijke geleidelijke verkoop van aandelen, Het Financieele Dagblad, verkrijgbaar via LexisNexis.

Cats, R., (28 juni 2013), Niemand wil het tafelzilver kwijt, Het Financieele Dagblad, verkrijgbaar via LexisNexis.

CDFA, (2011), JUST Finance: Capitalizing Communities, Strengthening Local Economies, A New Vision for Community Finance, Community Development Finance Association: Londen.

Chong, P., & Kleemann, L., (2011), Policy Brief: The Future of Funding for Social Enterprises, Kiel Institute for the World Economy: Kiel.

Couwenbergh, P., (14 november 2008), SNS Reaal leent met tegenzin, Het Financieele Dagblad, verkrijgbaar via LexisNexis.

de Horde, C., & Visser, M., (15 maart 2013), 'Of banken in de toekomst wél te splitsen zijn, moet nog blijken', Het Financieele Dagblad, verkrijgbaar via LexisNexis.

de Vocht, J., (2007), Sociaal Ondernemerschap: Work Integration Social Enterprises (Wises), scriptie, Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie, Universiteit van Amsterdam.

EBAN, (2011), European Early Stage Impact Investing: EBAN White Paper June 2011, The European Trade Association for Business Angels, Seed Funds, and other Early Stage Market Players.

Ecorys, (2013), Naar een Social Impact Fund, rapport voor ING, . Ecorys, in opdracht van ING

Elshout, P., & Willems, L., (23 september 2006), Veelal harmonieus, met een enkele keer wrijving; De relatie tussen grootaandeelhouder Staat en KPN was doorgaans prima, op de miljardenclaimemissie na, Het Financieele Dagblad, verkrijgbaar via LexisNexis.

Eurosif, (2010), European SRI Study 2010, European Sustainable Investment Forum, in te zien op <http://www.eurosif.org/images/stories/pdf/Research/Eurosif_2010_SRI_Study.pdf>.

Freireich, J., & Fulton, K., (2009), Investing for Social and Environmental Impact: A Design for Catalyzing an Emerging Industry, Monitor Institute, in te zien op <http://www.monitorinstitute.com/downloads/what-we-think/impact-investing/Impact_Investing.pdf>.

Guedhami, O., (2012), Characteristics of Government Acquisitions Over Time: International Evidence and Crisis Effect, The Privatization Barometer Report 2012, Milaan: Fondazione Eni Enrico Mattei, in te zien op <http://www.privatizationbarometer.net/PUB/NL/5/1/PB_AR2012.pdf>.

Gunnink, F., (2 december 1995), VERZELFSTANDIGING ROEPT VRAGEN OP, Het Financieele Dagblad, verkrijgbaar via LexisNexis.

Haenen, H., (24 december 2008), Redding banken dwingt Staat rol in financiële sector te heroverwegen, Het Financieele Dagblad, verkrijgbaar via LexisNexis.

Het Financieele Dagblad, (22 februari 1996), Banken en verzekeraars kopen staatsdeel DSM, verkrijgbaar via LexisNexis.

Het Financieele Dagblad, (16 maart 1996), Laatste aandeel DSM verkocht, verkrijgbaar via LexisNexis.

Het Financieele Dagblad, (6 december 1996)KLM koop aandelen in bij overheid, verkrijgbaar via LexisNexis.

Het Financieele Dagblad, (17 december 2005), Slechts 48 cent voor gouden aandeel KPN lokt Kamervragen uit, verkrijgbaar via LexisNexis.

Het Financieele Dagblad, (22 november 2006), Staat verkoopt resterend belang in TNT; Zalm: euro 1,5 mrd aflossen op schuld, verkrijgbaar via LexisNexis.

Het Financieele Dagblad, (29 oktober 2008), AA-rating Aegon blijft intact, verkrijgbaar via LexisNexis.

Het Financieele Dagblad, (24 augustus 2012), Groenink: staatsbank geen idiote gedachte, verkrijgbaar via LexisNexis.

Het Financieele Dagblad, (24 augustus 2013), Terechte keuze voor verkoop ABN Amro, verkrijgbaar via LexisNexis.

Het Financieele Dagblad, (29 augustus 2013), Brieven, verkrijgbaar via LexisNexis.

Joy, I., de Las Calas, L., & Rickey, B., (2011), Understanding the Demand for and Supply of Social Finance: Research to Inform the Big Society Bank, The Big Society Finance Fund, New Philanthropy Capital, and NESTA: Londen.

J.P. Morgan, (2010), Impact Investments: An Emerging Asset Class, J.P.Morgan Global Research, The Rockefeller Foundation, and Global Impact Investing Network, verkrijgbaar via <www.morganmarkets.com>.

Kalff, D., (31 augustus 2013), Beursgang van ABN Amro is geen goed idee; Breng aandelen onder in private stichting die onafhankelijkheid en continuïteit garandeert, Het Financieel Dagblad, verkrijgbaar via LexisNexis.

Lunes, R., Frissen, R., Vermeer, F., & Revenboer, A., (2013), Social Impact Bonds: Een verkenning naar de kansen van een innovatief financieringsarrangement, working document from Society Impact Platform and Ernst & Young, in te zien op <[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Social_Impact_Bonds/\\$FILE/Social%20Impact%20Bonds.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Social_Impact_Bonds/$FILE/Social%20Impact%20Bonds.pdf)>.

McKinsey&Company, (2011), Opportunities for the Dutch Social Enterprise Sector, Amsterdam.

Megginson, W., (2012), Privatization Trends and Major Deals in 2012 and 1H2013, The Privatization Barometer Report 2012, Milaan: Fondazione Eni Enrico Mattei, in te zien op <http://www.privatizationbarometer.net/PUB/NL/5/1/PB_AR2012.pdf>.

Nellis, J., (2012), The International Experience with Privatization: Its Rapid Rise, Partial Fall and Uncertain Future, SPP Research Papers, University of Calgary School of Public Policy, Vol. 5, Issue 3: Calgary, Canada.

Nevill, C., & Lumley, T., (2011), Impact measurement in the youth justice sector, New Philanthropy Capital, Londen.

Rijt-Veltman, van W., (2010), Ondernemen voor anderen! Fairtrade: voorbeeld van professionalisering van het sociale ondernemerschap, Panteia/EIM: Zoetermeer.

RMO, (2013a), Rondje voor de publieke zaak: Pleidooi voor de solidaire ervaring, Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling: Den Haag.

RMO, (2013b), Swingen met lokale kracht: Overheden en de netwerksamenleving, Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling: Den Haag.

RobecoSAM, (2013), webpagina Historie, in te zien op <<http://www.robecosam.com/en/about-us/history.jsp>>, informatie d.d. 31 oktober 2013.

Salamon, L., & associates, (2013), Philanthropication thru Privatization: Building Assets for Social Progress, exposure draft: Hannover, Duitsland.

Saltuk, J., A. El Drissi, A. Bouri, A. Mudalair & H. Schiff (2015) Eyes on the horizon. The impact investor survey. JP Morgan & The Global Impact Investing Network. In te zien op http://www.thegiin.org/binary-data/RESOURCE/download_file/000/000/662-2.pdf

Social Finance, (2009), Social Impact Bonds: Rethinking finance for social outcomes, Social Finance Inc.: Boston.

Smit, A., de Graaf, B., Verweij, E., & Brouwer, P., (2011), Sociale ondernemingen en werknemers met een arbeidsbeperking, TNO: Hoofddorp.

The GIIN (2014) Measuring impact. Guidelines for good impact practice. In te zien op <http://www.the-giin.org/cgi-bin/iowa/resources/research/625.html>

The Rockefeller Foundation & The Goldman Sachs Foundation, (26 maart 2003), Social Impact Assessment: A Discussion Among Grantmakers: New York City.

Tweede Kamer, dossier 31789, stukken 64, 77. Staatsdeelnemingen Fortis en ABN AMro <http://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vii17j7fdezv>

Volkskrant, (22 februari 1996), Effectenbeurs reageert positief op aandelenverkoop DSM levert Wijers 1,1 miljard op, in te zien op <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2844/Archief/archief/article/detail/434066/1996/02/22/Effectenbeurs-reageert-positief-op-aandelenverkoop-DSM-levert-Wijers-1-1-miljard-op.dhtml>.

Vos, W., Holt, D., & Hulsker, W., (2012), Terugploegen Maatschappelijke Baten: Creatieve vormen van stedelijke vernieuwing, Ecorys: Rotterdam.

Wine, E., (1 augustus 2009), SRI Plows the Path to Profitability, On Wall Street, in te zien op <http://www.onwallstreet.com/ows_issues/2009_8/sri-plows-the-path-to-profitability-2663476-1.html>.

World Bank, (1995), Bureaucrats in Business: The Economics and Politics of Government Ownership, World Bank Policy Research Report, New York: Oxford University Press.

Bronnen voor Tabel 4:

<http://www.agentschaptelcom.nl/onderwerpen/mobiele-communicatie/multiband-frequentieverdeling-afgerond>

http://www.rvob.nl/nieuws/nieuwsberichten_rvob/benzinestations_verhuurd

<http://www.treinreiziger.nl/kennisnet/concessies>

